

İctimai elmlər

UOT 327

V.C.Abulova
Bakı Dövlət Universiteti
vefa.celilqizi@mail.ru

CƏNUBİ QAFQAZDA GEOSİYASİ REALLIQLAR VƏ TƏHLÜKƏSİZLİK SİSTEMİ FÖNUNDA AZƏRBAYCANIN LİDER ROLU

Açar sözlər: Azərbaycan, Cənubi Qafqaz, təhlükəsizlik, ABŞ, Rusiya

Cənubi Qafqaz həmişə dünya adlı orqanizmin həyati orqanlarından biri olub və bu gün də bu əhəmiyyətini qoruyub saxlayır. Bu region uzun müddət SSRİ-nin tərkibində kənardan təcrid olunmuş və belə demək mümkünsə, planetdə öz rolunu oynamaq imkanından məhrum olmuşdu. SSRİ-nin süqutundan sonra postsovet məkanında yaranmış yeni müstəqil dövlətlər beynəlxalq münasibətlər sistemində bilavasitə iştirak edərək öz maraqlarını ifadə edən xarici siyasət kursunu həyata keçirməyə başladılar ki, bu da dünyada yeni dövlətlərarası münasibətlər nizamının formalaşmasına səbəb oldu.

В.Дж.Абулова

ЛИДИРУЮЩАЯ РОЛЬ АЗЕРБАЙДЖАНА НА ФОНЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ РЕАЛИЙ И СИСТЕМЫ БЕЗОПАСНОСТИ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ

Ключевые слова: Азербайджан, Южный Кавказ, безопасность, США, Россия

Южный Кавказ всегда был одним из жизненно важных органов организма, называемого миром, и сохраняет это значение и сейчас. Долгое время этот регион оставался изолированным извне в составе СССР и, так сказать, был лишен возможности играть свою роль на планете. После распада СССР новые независимые государства, возникшие на постсоветском пространстве, непосредственно включились в систему международных отношений и стали осуществлять внешнеполитический курс, выражая свои интересы, что привело к формированию нового порядка межгосударственных отношений в мире.

V.J.Abulova

THE LEADER ROLE OF AZERBAIJAN IN THE BACKGROUND OF GEO-POLITICAL REALITIES AND THE SECURITY SYSTEM IN THE SOUTH CAUCASUS

Keywords: *Azerbaijan, South Caucasus, security, USA, Russia*

The South Caucasus has always been one of the vitally important organs of the organism called the world, and it maintains this importance even now. For a long time, this region remained isolated from the outside as part of the USSR and, so to speak, was deprived of the opportunity to play its role on the planet. After the collapse of the USSR, the new independent states that emerged in the post-Soviet space directly joined the system of international relations and began to implement a foreign policy course expressing their interests, which led to the formation of a new order of interstate relations in the world.

Yeni dövrün ən mühüm geosiyasi regionlarından biri Avrasiya, xüsusilə Xəzər-Qara dəniz hövzəsi və Cənubi Qafqaz regionu idi. Bu və bu kimi məsələlər Ulu öndər Heydər Əliyevin və İlham Əliyevin fəaliyyətində, çıxışlarında, diplomatik danışıqlarında mühüm yer tuturdu. Ekspertlər hesab edirlər ki, XX əsrin sonu və XXI əsrin əvvəllərində Cənubi Qafqaz regionunun zəngin enerji ehtiyatları, Şərq-Qərb münasibətlərində iki qitəni birləşdirən birləşdirici coğrafi mövqeyi, ən yaxın, əlverişli və geosiyasi baxımdan ən etibarlı nəqliyyat-kommunikasiya və enerji ixrac dəhlizləri üzərində yerləşməsi onu dünya siyasətinin mərkəzinə çevirir. Sovet İttifaqının dağılması beynəlxalq aləmdən təcrid olunmuş, SSRİ-nin tərkibində unudulmuş, xüsusi strateji və geosiyasi əhəmiyyət kəsb edən keçid yollarına malik bu ərazilərdən biri olan ərazilər ətrafında yeni siyasi və geosiyasi mübarizənin başlanması ilə müşayiət olundu. Belə ki, Cənubi Qafqaz regionu “dünyanın dörd yolu” rolunu oynayır. Cənubi Qafqazın Şimalla Cənub, Şərqlə Qərb arasında dəhliz rolunu oynaması bunu deməyə əsas verir. Beləliklə, Cənubi Qafqaz iki fərqli qitəni – Avropa və Asiyanı, iki fərqli qütbü və iki fərqli sivilizasiyanı birləşdirən regiondur.

Şərq-Qərb münasibətləri kontekstində Cənubi Qafqaz hələ də diqqət mərkəzindədir. Demək olar ki, Cənubi Qafqaz Aralıq dənizi, Qara dəniz və Xəzər dənizi regionlarında böyük geosiyasi əhəmiyyət kəsb edən ərazidir. SSRİ-nin dağılması dünya sosialist sisteminin dağılması ilə yanaşı, beynəlxalq münasibətlər sistemində də böyük dəyişikliklərə səbəb oldu. Tarixi şəraitdən istifadə edərək müstəqillik əldə etmiş keçmiş sovet dövlətlərinin hamısı beynəlxalq münasibətlər sistemində tam müstəqil subyekt kimi çıxış etməyə başladılar. Rəsmi olaraq SSRİ-yə daxil olan 15 sovet respublikası suveren dövlətlər kimi tanındı. SSRİ-nin 1936 və 1977-ci il Konstitusiyalarında bu ittifaqdan çıxmaq hüququ var idi. Əslində Konstitusiyanın bu maddəsi ona görə

o qədər də əhəmiyyət kəsb etmirdi ki, bu prosesin mexanizmi 1990-cı ilə qədər qeyd olunmurdu [14, s.7]. Ayrı-ayrı ittifaq respublikaları öz daxili işlərində müəyyən dərəcədə muxtariyyət əldə etsələr də, onların hamısı beynəlxalq aləmdə müstəqil fəaliyyət göstərmək imkanından tamamilə məhrum idilər. 1991-ci ilin sentyabr-dekabr ayları arasında bütün on dörd keçmiş ittifaq respublikası Rusiya Federasiyası tərəfindən əvvəlcə keçmiş SSRİ-nin varisi kimi müstəqil dövlətlər kimi rəsmən tanındı. Tezliklə bu dövlətlər bütün dünya birliyi tərəfindən hüquqi cəhətdən tanındı.

Müxtəlif səviyyələrdə təsnif edilməsinə baxmayaraq, müasir dünya sisteminin ümumi arxitekturası və planetar geosiyasi maraqların mövcudluğu və davamlılığı qlobal miqyasda vahid iyerarxik kommunikasiya sisteminin fəaliyyət göstərməsini tələb edir. Milli, regional və ya beynəlxalq olmasından asılı olmayaraq, bu sistemin etibarlılığını və funksionallığını təmin etmək üçün hər bir səviyyənin özünəməxsus xüsusiyyətlərini, təhlükə mənbələrini, alətlərini və mexanizmlərini nəzərə almaq lazımdır. Məhz həmin dövrdə Xəzər-Qara dəniz hövzəsində yeni müstəqil dövlətlərin Avrasiya, Mərkəzi Asiya və Cənubi Qafqazda milli inkişaf və təhlükəsizlik sahəsində həyata keçirdikləri geosiyasət geosiyasi reallıqlara və təhlükəsizliyə ən çox təsir edən amillərdən biri kimi qiymətləndirilir.

Müstəqil dövlət kimi hər bir ölkənin dünya birliyində tutduğu mövqe və nüfuzu onun beynəlxalq, regional və milli səviyyədə reallaşdıracağı milli inkişaf xəttindən, geosiyasətinin çevikliyindən və səmərəliliyindən, ətraf aləmlə birlikdə yaratdığı səmərəli geosiyasi əlaqələrindən asılıdır.

Cənubi Qafqaz regionunun təhlükəsizlik problemləri müxtəlif məsələləri əks etdirir. Təhlükəsizlik məsələlərinə təsir edən amillər sırasında geostrateji yerləşmə, geosiyasi məsələlər, enerji təhlükəsizliyi, etnomədəni amillər var. Ümumiyyətlə, təhlükəsizlik anlayışı dar və geniş mənada başa düşülür. Regionun təhlükəsizlik problemləri araşdırılarkən ilk növbədə region ölkələrinin təhlükəsizliyinə real təhdidlər müəyyən edilməlidir. “Təhlükəsizlik” və “təhdid” və ya “təhlükəsizlik” və “real təhdidlər” bir-biri ilə əlaqəli anlayışlardır və birlikdə təhlil edilməlidir [15, s.73]. Təhdidlər mövcud və gözlənilən problemlərlə bağlı ola bilər. Hər bir ölkə üçün təhlükələr yerli, regional və qlobal olaraq qruplaşdırıla bilər. Çox vaxt bir çox yerli problemlər regional və qlobal problemlərin yerli və ya regional təzahürləridir. İctimaiyyətin böyük bir hissəsi yerli və regional problemləri qlobal problemlərdən daha tez qavrayır.

Qeyd etdiyimiz kimi, Cənubi Qafqazın geosiyasi əhəmiyyəti potensialına və geostrateji mövqeyinə görə çox mühümdür. Bu region həm xammal mənbəyi kimi, həm də Xəzər dənizinin enerji ehtiyatlarının Avropaya ixracında mühüm rol oynayır [11, s.91]. Cənubi Qafqazda təhlükəsizliyin və sabitliyin təmin edilməsində mühüm amillərdən biri də ondan ibarətdir ki, təkcə

region dövlətləri deyil, fəvqəldövlətlər və böyük dövlətlər özlərinin iqtisadi, hərbi təhlükəsizliyini və siyasi maraqlarını təmin etmək üçün təhlükəsizlik mexanizmlərinin yaradılması təşəbbüsü ilə çıxış edirlər. Belə ki, ABŞ, Rusiya və Avropa Birliyi ölkələri öz maraqlarına uyğun regionda təhlükəsizlik sistemi yaratmağa çalışırlar [17, s.40].

Gürcüstanın siyasəti NATO-nun təhlükəsizlik sisteminə inteqrasiyanı hədəflədiyi halda, Azərbaycan NATO ilə münasibətlərini gücləndirməyə çalışır və Rusiya ilə bağlı balanslaşdırılmış siyasət yürüdür, Ermənistan isə açıq şəkildə Rusiyanın rəhbərlik etdiyi Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatının təhlükəsizlik sistemində daxil olub. Regionda təhlükəsizliyin təmin edilməsi istiqamətində əməkdaşlıq davam edərkən, Azərbaycan və Gürcüstan region və beynəlxalq sistemlə siyasi və iqtisadi əlaqələrini daha da genişləndirməyə çalışır. Tərəflər Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsində əməkdaşlıq edərək münasibətlərini daha da inkişaf etdirirlər. Ermənilər isə siyasi və iqtisadi siyasətlərində bu prosesdən kənarda qalaraq Rusiyanın öz üzərlərində suverenliyini qəbul edərək Rusiyaya üstünlük verirlər.

Cənubi Qafqazın, eləcə də postsovet məkanının geosiyasi vəziyyətini, region ölkələrinin inkişaf xüsusiyyətlərini və perspektivlərini araşdıran ekspertlərin əksəriyyəti geosiyasi nöqtəyi-nəzərdən Azərbaycan Respublikasını regionun ən mühüm ölkəsi hesab edirlər. Onların fikrincə, ölkəmizin coğrafi, geosiyasi, geoiqtisadi və hərbi-geostrateji mövqeyi, daxili və xarici siyasəti və Şərqi-Qərb alternativ nəqliyyat-kommunikasiya dəhlizlərinin yaradılması istiqamətində həyata keçirdiyi transmilli siyasət ölkəmizin əhəmiyyətini artırır. Respublikamız ərazisinin böyüklüyü, qonşuları ilə münasibətləri, sərhədlərinin vəziyyəti, maddi-mənəvi sərvətlərdən istifadə əmsalı kimi digər cəhətlərinə görə Cənubi Qafqazın ən böyük və perspektivli ölkəsidir. Ölkəmizin geosiyasi dəyərinin artmasına müsbət təsir göstərən amillərdən biri də əlverişli coğrafi mövqedə yerləşməsidir. Burada əsas məqam ondan ibarətdir ki, Avrasiyanın ortasında yerləşən Azərbaycan Respublikası Xəzər-Qara dəniz hövzəsində və Cənubi Qafqazda baş verən proseslərə təsir etmək imkanına malikdir:

- Azərbaycan və Gürcüstan arasında, Xəzər və Qara dəniz arasında mühüm geosiyasi məkan;
- Rusiya və İranla Şimal-Cənub dəhlizi;
- Türkmənistan və Qazaxıstanla birlikdə Avropa - Cənub-Şərqi Asiya;
- Şərqlə Qərb arasında əksər transmilli nəqliyyat və kommunikasiya layihələrinin hərəkətverici qüvvəsidir.

Əsası 1994-cü ildə Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş yeni neft strategiyasının və digər transmilli nəqliyyat-kommunikasiya layihələrinin həyata keçirilməsi ilə Azərbaycanın geoiqtisadi əhəmiyyəti daha da artmışdır. Eyni zamanda ölkənin geoiqtisadi dəyəri təkcə neft-qaz sektoru ilə məhdudlaşmır, Azərbaycan iqtisadi, siyasi və sosial-mədəni baxımdan dinamik

inkişaf edən Avrasiya ölkəsinə çevrilib. Azərbaycan neft-qaz sektorundan düzgün istifadə strategiyasını müəyyən etməklə, ölkənin milli maraqlarını Avropanın artan enerji tələbatı ilə uzlaşdırmağa bildi. Bu, eyni zamanda ölkənin iqtisadi-maliyyə imkanlarının gücləndirilməsi, xarici aləmlə əlaqələrinin intensivləşməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi.

Hazırda Azərbaycan Xəzər dənizinin digər ölkələri, Qazaxıstan və Türkmənistanla birlikdə Avropanın artan enerji tələbatının ödənilməsində və dünyada enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində “ən etibarlı alternativ tərəfdaş” rolunu oynayır. Dünyanın ən zəngin enerji ehtiyatlarından biri hesab edilən Xəzər regionunda əsas risklərdən biri istehsal olunan məhsulların xarici bazarlara təhlükəsiz və pulsuz çatdırılmasıdır. Bu mənada Azərbaycan özünün və tərəfdaşlarının hasil etdiyi neft və qaz ehtiyatlarını xarici bazarlara çıxarmaq, ixrac marşrutlarını şaxələndirmək baxımından Qazaxıstan və Türkmənistanla müqayisədə əlverişli vəziyyətdədir. Bu ölkələrlə müqayisədə Azərbaycanın enerji riskləri çox aşağıdır. “Əsrin müqaviləsi” imzalandıqdan sonra Azərbaycan regionun karbohidrogen ehtiyatlarının Avropaya nəqli üçün alternativ marşrut müəyyənləşdirərək çox məsuliyyətli və uzaqgörən strateji seçim etdi. Nəticədə Xəzər dənizinin neft və qaz ehtiyatlarının Avropaya müstəqil və alternativ daşınması üçün yeni marşrut dövrüyyəyə buraxıldı.

Xəzər dənizindəki enerji ehtiyatlarının dünya bazarlarına nəqlini nəzərdə tutan layihələri həyata keçirmək asan deyildi. Burada müxtəlif regional və beynəlxalq maraqlar toqquşurdu. Lakin maneələrə baxmayaraq, Azərbaycan özünün tam müstəqil geoiqtisadi və təhlükəsizlik siyasəti və prinsiplial mövqeyi ilə Asiya ilə Avropanı birləşdirən nəhəng enerji və nəqliyyat layihələrini həyata keçirməyə müvəffəq olmuşdur.

Hazırda Bakı-Tbilisi-Ceyhan, Bakı-Supsa, Bakı-Novorossiysk kimi milyonlarla ton ötürmə qabiliyyətinə malik üç neft kəməri, Bakı-Tbilisi-Ərzurum, Bakı-Astara-İran qaz kəmərlərinin mövcudluğu Azərbaycanın və onun tərəfdaşlarının enerji ixracı sahəsində risklərini sifirə endirmişdir. Xəzər dənizinin karbohidrogen ehtiyatlarının boru kəməri ilə Gürcüstan limanlarına, oradan isə tankerlərlə Rumıniyaya, oradan isə Avropa İttifaqı ölkələrinə ixracına dair dövlətlərarası sazişin imzalanması təkcə Azərbaycanın deyil, həm də Xəzər hövzəsi ölkələrinin ixracla əlaqəli risklərini azaltmış və geoiqtisadi etibarlılığını artırmışdır. Bundan əlavə “Şahdəniz-2” layihəsinin reallaşması ilə Azərbaycan qazının yeni boru kəmərləri – TANAP və TAP vasitəsilə Avropa bazarlarına çıxarılacağı gözlənilərinin 2019-cu ilin aprel ayında sınaq qaz tədarükünün başlanması ilə özünü doğrultması bu etibarlılığı gücləndirdi.

Azərbaycan geosiyasi və geoiqtisadi baxımdan Şərqi-Qərbi nəqliyyat, kommunikasiya və enerji dəhlizlərinin mərkəzi dövləti olan Avrasiyanın qapısı hesab olunur. Azərbaycan strateji Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu layihələrinin, Avropa və Asiya ölkələri arasında birləşdirici körpü rolunu oynayan Trans-

Qafqaz nəqliyyat-enerji dəhlizinin (TRASEKA) təşəbbüskarlarından və əsas təminatçılardan biridir.

Bu tədbirlərin məqsədi Azərbaycan Respublikasının regionda tranzit mərkəzi statusunu gücləndirmək və onu nəqliyyat-logistika mərkəzinə çevirməkdir. Bu o deməkdir ki, Almaniya, İngiltərə, Çin, Cənubi Koreya, İran və digər ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da Nəqliyyat Logistika Mərkəzinin yaradılacağı gün uzaqda deyil. Beləliklə, Avrasiyanın əsas tranzit ölkələrindən biri olan Azərbaycan Şərq-Qərb ticarətinin, enerji-yanacaq və nəqliyyat-kommunikasiya əlaqələrinin mərkəzindədir. Azərbaycanın tranzit imkanlarının artması nəticəsində onun planetar geosiyasi dəyəri də yüksəlir ki, bu da onun xarici dövlətlərlə tərəfdaşlığını şərtləndirən əsas amil hesab olunur [9, s.95].

Azərbaycanın regional və qlobal geosiyasi çəkisini artıran digər əsas amil onun bir dövlət kimi tam formalaşması, özünü təmin edən iqtisadiyyatı, maddi, mənəvi və insan resursları, milli-vətəndaş birliyi, güclü ordu və müdafiə potensialı və s. lazımı qurumlara sahib olmaq və bütün bunlara əsaslanaraq müstəqil daxili və xarici siyasət aparmasıdır.

Azərbaycan keçmiş postsovet məkanına və Cənubi Qafqazdakı ümumi iqtisadi potensialına görə beynəlxalq aləmin diqqətini cəlb edir. Hazırda Azərbaycanın geoiqtisadi potensialı – iqtisadi inkişaf üçün resurslar, maddi və insan resursları, ölkə rəhbərliyinin bu sahələrdə həyata keçirdiyi praqmatik siyasət Avrasiya müstəvisində və dünyada yüksək qiymətləndirilir. Ekspertlərin fikrincə, region ölkələrinin içərisində geoiqtisadiyyatını, beynəlxalq əlaqələrini, reallaşdırdığı daxili və xarici layihələri və s. Xəzər dənizinin karbohidrogen məhsullarının istehsalı və satışı ilə ən sıx əlaqələndirən ölkə məhz Azərbaycandır.

Azərbaycanın geosiyasi xüsusiyyətlərinin əsas göstəricilərindən biri onun zəngin kadr potensialıdır. Azərbaycan insan resurslarının kəmiyyət və keyfiyyət baxımından Cənubi Qafqazın digər ölkələri ilə müqayisədə üstün və perspektivlidir. Burada ümumi demoqrafik göstəricilər (əhalinin artım tempi, ümumi əhalidə gənclərin sayı və s.) müsbət inkişaf edir. Ölkənin əhalisi 10 milyondan çoxdur. Respublikada hər kvadrat kilometrə təxminən 96 nəfər düşür.

Beləliklə, Azərbaycan özünün praqmatik xarici siyasəti sayəsində regionun lider dövlətinə çevrildi və regionun təhlükəsizliyinə öz töhfəsini verdi. Azərbaycan Respublikası NATO ilə əməkdaşlıq edərək regionun təhlükəsizliyinin təmin edilməsində aktor kimi çıxış edir. Azərbaycan müstəqilliyini əldə etdiyi ilk gündən əlverişli geostrateji mövqeyinə görə regionun lider dövlətinə çevrilib. Cənubi Qafqazın yeni və köhnə geosiyasi reallıqlarını müqayisə etməklə bunu daha aydın başa düşə bilərik. Rusiya Cənubi Qafqazda nəzarəti saxlamaq üçün Qarabağ münaqişəsindən maksimum

istifadə edibsə, bu gün Azərbaycan bütün faktları öz xeyrinə dəyişib. Azərbaycan geostrateji və eyni zamanda geosiyasi baxımdan əlverişli mövqedə yerləşir.

Regionda həyata keçirilən beynəlxalq layihələr və Azərbaycanın bu layihələrdə əsas çıxış edənlərdən biri olması ölkəmizin iqtisadi qüdrətini artırmaqla yanaşı, beynəlxalq aləmdə nüfuzunun artmasında mühüm rol oynayır. Təbii ki, Cənubi Qafqaz regionunun karbohidrogen ehtiyatlarının inkişafı üzrə global layihələri Azərbaycansız təsəvvür etmək mümkün deyil. Azərbaycanın unikalığı ondadır ki, o, tək-cə istehsalçı deyil, həm də öz məhsullarını və Mərkəzi Asiya respublikalarının məhsullarını Avropaya ixrac edən tranzit ölkə və tranzit dəhlizi kimi çıxış edir [10, s.55]. Avropa ölkələri də bunu başa düşürlər. Prezident İlham Əliyevin həmişə qeyd etdiyi kimi, Azərbaycan artıq mühüm regional amildir: sabitlik, təhlükəsizlik və inkişaf amilidir. Sözün əsl mənasında Azərbaycan Respublikası bunları özündə əks etdirir, ikinci Qarabağ müharibəsini buna misal gətirə bilərik.

Dövlətimizin başçısı cənab İlham Əliyevin dəfələrlə bəyan etdiyi kimi, heç kim Azərbaycanla zülm dili ilə danışa bilməz. O, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli üçün yaradılmış ATƏT-in Minsk Qrupunun fəaliyyətsizliyindən də ciddi narazılığını hər zaman bəyan edib. BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsində Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal olunmuş ərazilərdən dərhal, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılmasının vacibliyi qeyd edilsə də, bütün dünya birliyi Dağlıq Qarabağı Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi kimi tanısa da, lakin ermənilər Azərbaycan torpaqları üçün hər cür şərəfsizlik etməkdən, qan tökməkdən əl çəkmirdilər. Xalqımız bu problemi beynəlxalq ictimaiyyətin həll edəcəyi ümidi ilə otuz il yaşadı. İnanırdıq ki, bu problemin həllində maraqlı olan beynəlxalq təşkilatlar öz sözünü deyəcəklər, dünyanın ən ali beynəlxalq qurumu olan BMT Təhlükəsizlik Şurası öz qətnamələrinin həyata keçirilməsi üçün hər cür səy göstərəcək. Təəssüf ki, BMT-nin qətnamələri məcburi deyildi və 27 il kağız üzərində qaldı. İkinci Qarabağ müharibəsi Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa etmək uğrunda gedən mübarizə idi. Vətənimiz üçün şərəf məsələsi olan bu müharibə əsgər və zabitlərimizin qəhrəmanlığı, düşməne sarsıdıcı zərbələr endirməsi, düşməni canları bahasına torpaqlarımızdan qovması ilə həll olunub. Qəhrəman oğullarımız tarixi ədaləti bərpa etdilər. Çünki Qarabağ torpaqları bizim qədim tarixi torpaqlarımızdır. 2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistan silahlı qüvvələri yeni torpaqlarımızı işğal etmək üçün Azərbaycana hücum edərək hərbi obyektləri və mülki əhalini hədəfə alarkən Azərbaycan Ordusu beynəlxalq hüquq və ədalət prinsipləri əsasında torpaqlarımızın ərazi bütövlüyünü qorumaq üçün ölkəmiz adından düşməne sarsıdıcı zərbələr endirməklə əks-hücumu keçib. İşğalçı Ermənistan qalib ordumuzun, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin sarsıdıcı zərbələrinə tab gətirə bilməyib xeyli canlı qüvvə və texnika itirmişdir. Lakin işğalçı Ermənistan ənənələrinə sadıq qalaraq, öz uğursuzluqlarını ciddi şəkildə minimuma

endirir və Azərbaycan tərəfinin mütləq qələbələrini gizlədirdi. Ermənistan hakimiyyətinin bilərəkdən yaydığı dezinformasiyanın məqsədi qorxu və panikaya düşmüş erməni xalqını yalan məlumatlarla həqiqətdən yayındırmaq olub. Qarabağ qələbəsində eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının güclü ordusunun, aparılan sosial-iqtisadi islahatların və gedən informasiya müharibəsinin rolunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. 44 gün davam edən Vətən müharibəsində Azərbaycan Ordusunun parlaq qələbəsi ölkəmizin regionda və beynəlxalq aləmdə nüfuzuna əhəmiyyətli dərəcədə müsbət təsir göstərmişdir. Eyni zamanda Qarabağ qələbəsi işğalçı Ermənistan üçün çox mühüm tarixi dərsdir. Ermənistan bu məğlubiyyətdən və tarixi dərsdən lazımi nəticə çıxarmalı və gələcəkdə yeni təxribatlara yol verməməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Abbasbəyli A.N.* Dünya siyasəti. Bakı: Nurlar, 2011, 582 s.
2. *Araslı C.E.* Erməni-Azərbaycan konflikt: hərbi aspekt. Bakı: Ergün, 1995, 88 s.
3. *Bjezinskiy Z.K.* Böyük Şahmat taxtası. Bakı: Azərənşr, 2005, 328 s.
4. *Əhmədov E.İ.* Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü: təhlili xronika: 1987-2011: monoqrafiya. Bakı: Letterpress, 2012, 912 s.
5. *Əhmədov E.İ.* Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü və beynəlxalq təşkilatlar. Bakı: Tuna, 1998, 138 s.
6. *Əliyev H.Ə.* Müstəqilliyimiz əbədidir. Bakı: Azərənşr, 2013, 448 s.
7. *Əliyev İ.H.* İnkişaf-məqsədimizdir. Bakı: Azərənşr, 2015, 400 s.
8. *Həsənov Ə.M.* Geosiyasət. Bakı: Aypara-3, 2010, 602 s.
9. *Həsənov Ə.M.* Azərbaycan-ABŞ: anlaşılmaz münasibətlərdən strateji tərəfdaşlığa doğru *Həsənov Ə.M.*. Bakı: Azərbaycan Universiteti, 1997, 101 s.
10. *Həsənov Ə.M.* Müasir Beynəlxalq Münasibətlər və Azərbaycanın Xarici Siyasəti. Bakı: Azərbaycan, 2005, 752 s.
11. *Məmmədov N.İ.* Geosiyasətə giriş: 2 cildə, II c., Bakı: Azərbaycan, 2011, 416 s.
12. *Musa İ.M.* Azərbaycanın Xarici Siyasəti. Bakı : BDU, 2011, 775 s.
13. *Qasimov M.C.* Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı: Mütərcim, 1997, 124 s.
14. *Ogan S.H., Ağacan K.İ.* Güney Kafkasya'da Yeniden Baslayan veya Bitmeyen Soguk Savas // Stratejik Analiz, İstanbul: Disqus, 2001, №13, 25 s.
15. *Buzan B.G.* Barry People, State and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era Harvester Wheatsheaf Publiaction, London, 1991
16. *Thomas de Waal.* The Caucasus, Oxford University, Press: London, 2010
17. *Brzezinski Z.K.* The Grand Chessboard, Basic Books publishing, USA, 1997

Redaksiyaya daxil olub 26.08.2022